
Porteføljeplan

Gjelder fra 2022

Humaniora og samfunnsvitenskap

HØRINGS-
UTKAST

1 Fremtidsblikk

Dette kapitlet vil bli utformet etter høringsrunden.

2 Porteføljens omfang

Denne porteføljeplanen omfatter Forskningsrådets totale innsats innenfor porteføljestyret for humaniora og samfunnsvitenskap sitt ansvarsområde. Porteføljestyret skal jobbe for å realisere målene i Forskningsrådets strategi med særlig ansvar for humaniora og samfunnsvitenskap og grunnleggende og grensesprengende forskning.

Porteføljen for humaniora og samfunnsvitenskap omfatter alle forskningsråds- og EU-prosjekter slik det kan beskrives innenfor disse porteføljedimensjonene:

Fag/teknologi

Porteføljen består av alle prosjekter finansiert av Forskningsrådet som er faglig merket humaniora og samfunnsvitenskap. I tillegg omfatter den nasjonal innsats og den norske deltakelsen i Horisont 2020 innenfor humaniora og samfunnsvitenskap. Dette omtales i planen som *fagporteføljen* for humaniora og samfunnsvitenskap. I 2020 bevilget Forskningsrådet totalt 2,0 mrd. kr til denne fagporteføljen: 313 mill. til humaniora og 1,7 mrd. til samfunnsvitenskap. Dette utgjorde henholdsvis 3 og 15 prosent av Forskningsrådets bevilgninger i 2020.

Porteføljen omfatter for tiden også deltakelse i det internasjonale partnerskapet HERA (Humanities in the European Research Area), som består av europeiske humaniorafinansierende forskningsråd, nordisk samarbeidsnemnd for humaniora og samfunnsvitenskap (NOS-HS) og doktorgradsprogrammet ved Europauniversitetet i Firenze (EUI).

Tema

Forskningsrådets merkesystem angir over tretti forskningstema. Porteføljen er ikke tematisk avgrenset, og prosjektene i porteføljene, både for humaniora og samfunnsvitenskap, bidrar til nær alle temaene. Forskningstemaene med størst bidrag fra humaniora i 2020 var: Kultur, Miljø og naturmangfold, Marin, Bioøkonomi, Velferd og Utdanning. Temaene med størst bidrag fra samfunnsvitenskap i 2020 var: Miljø og naturmangfold, Helse, Energi, Velferd og Klima.

Anvendelsesområder

Porteføljen er heller ikke avgrenset med hensyn til anvendelsesområde. Resultater fra prosjektene kan i prinsippet anvendes i alle samfunnssektorer og bransjer. Forskningen innenfor humaniora og samfunnsvitenskap bidrar til å utvikle kunnskapsgrunnlag for å forstå og håndtere et bredt spekter av samfunnsutfordringer.

Forskning, utvikling og innovasjon (FoUol)-verdikjede

Forskningsrådet merker sine prosjekter som *grunnleggende forskning*, *anvendt forskning* eller *utviklingsarbeid* i henhold til Frascati manualen¹. For mange fagområder er det ikke tydelige skiller mellom grunnleggende og anvendt forskning. For å ha kunnskap om fagområdene og porteføljenes profil på aggregert nivå er det likevel viktig å ha oversikt over fordelingen mellom grunnleggende og

¹ <https://www.nifu.no/wp-content/uploads/2021/03/Frascati-2015-norsk.pdf>

anvendt orientert forskning. Det er også viktig for å ha oversikt over profilen til de ulike virkemidlene til Forskningsrådet.

Fagporteføljen innenfor humanistisk forskning finansiert av Forskningsrådet består i hovedsak av grunnleggende forskning. Innenfor samfunnsvitenskap er en stor andel av Forskningsrådets totale fagportefølje av anvendt karakter.

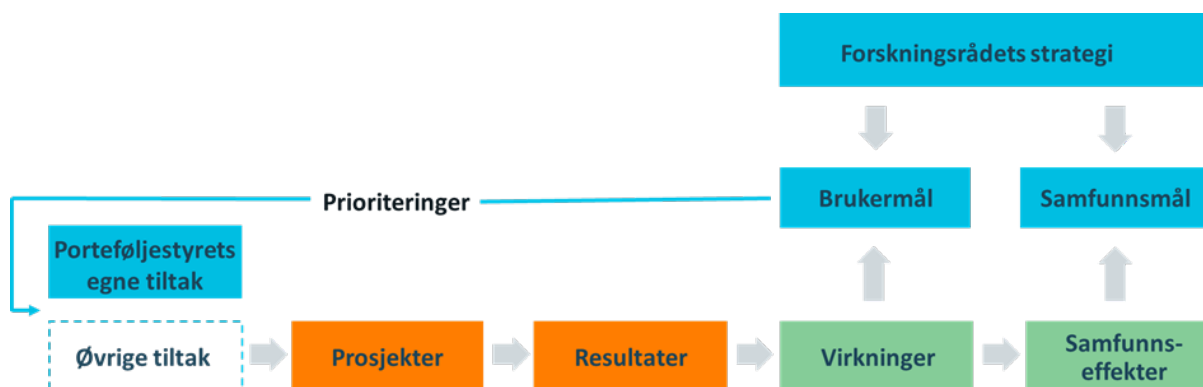
3 Investeringsmål

3.1 Samfunnsmål

Tiltakene i denne porteføljeplanen skal bidra til å realisere hovedmålene i Strategi for Norges forskningsråd 2020-2024², spesielt målene *Grensesprengende forskning og radikal innovasjon* og *Velfungerende forsknings- og innovasjonssystem*. Tiltakene skal også bidra til å styrke humanistisk og samfunnsvitenskapelig forskning innenfor alle de fem strategiske områdene i strategien.

Forskningsrådet skal følge opp regjeringens langtidsplan for forskning og høyere utdanning³ og regjeringens humanioramelding⁴.

Investeringsmålene er forankret i Forskningsrådets strategi og består av **samfunnsmål** og **brukermål**⁵. De tiltakene som settes i gang av Forskningsrådet skal resultere i noen forventede virkninger og samfunnseffekter i henhold til en investeringslogikk (se figur 1). Samfunnsmålene beskriver hvilke samfunnseffekter forsknings- og innovasjonsinnsatsen skal innrettes mot.

Figur 1. Illustrasjon av investeringslogikken som ligger til grunn for porteføljeplanen.

En kortfattet sammenstilling av investeringslogikken som ligger til grunn for denne porteføljeplanen er vist i vedlegg 1.

² [Forskningsrådets strategi 2020-2024](#)

³ [Meld. St. 4 \(2018–2019\) - regjeringen.no](#)

⁴ [Meld. St. 25 \(2016–2017\) - regjeringen.no](#)

⁵ [Kort om mål- og resultatstyring i statlig styring - DFØ \(dfo.no\)](#)

Investeringene i FoUol skal bidra til å løse følgende problemer:

- Innsatsen for å fremme grunnleggende og grensesprengende forskning er for svak til å nå forskningspolitiske mål.
- For få norske forskere og forskningsmiljøer markerer seg i den internasjonale forskningsfronten.
- Returandelen fra ERC er for lav.
- Humaniora er en underutnyttet ressurs i forskning for å håndtere samfunnsutfordringer, og humanioras og samfunnsvitenskaps bidrag til relevante mål i Forskningsrådets strategi er for svak.
- En karriere i akademia framstår ikke som så attraktiv som den burde være.
- Det er manglende kjønnsbalanse blant prosjektledere i enkelte fag.
- Forskningsmiljøene har udekkede behov for digitale infrastrukturer.
- Åpen forskning er ikke tilstrekkelig utviklet i humanistisk og samfunnsvitenskapelig forskning.

Porteføljepånen for humaniora og samfunnsvitenskap har følgende samfunnsål som støtter opp under Forskningsrådets strategi:

- 1. Norge har en solid kunnskapsbase med grunnleggende og grensesprengende humanistisk og samfunnsvitenskapelig forskning av høy vitenskapelig kvalitet**
- 2. Forskningssystemet fremmer åpenhet, tilgjengelige infrastrukturer og internasjonalt samarbeid som kommer humanistiske og samfunnsvitenskapelig forskningsmiljøer til gode**
- 3. Store bærekraft- og samfunnsutfordringer blir håndtert ved bruk av humanistisk og samfunnsvitenskapelig forskning**

3.2 Brukermål

En nødvendig forutsetning for å realisere samfunnsålene er et velfungerende forsknings- og innovasjonssystem. Forskningsrådet skal bringe aktørene i forskningsinstitusjonene, næringslivet, offentlige sektor og sivilsamfunnet sammen for å frambringe nyskapende og nyttig forskning og innovasjoner som er en forutsetning for å kunne nå samfunnsålene. I porteføljen for humaniora og samfunnsvitenskap er forskningsinstitusjonene særlig viktige. Forskere i hele karriereløpet er viktige for å oppnå ålene, og de er i hovedsak målgruppen for investeringer og rådgivende tiltak. Denne porteføljepånen har følgende brukermål:

- 1. Forskningsmiljøene utfører forskning som bidrar til å flytte forskningsfronten**
Sikre velfungerende åpne konkurransearenaer for grunnleggende og grensesprengende forskning og godt internasjonalt forskningssamarbeid.
- 2. Talentfulle forskere har attraktive og forutsigbare karriereveier**
Sikre rekruttering og finansiering på ulike stadier av karriereløpet og god kjønnsbalanse og mangfold på alle nivåer.
- 3. Forskningsmiljøene har relevant, oppdatert og bredt tilgjengelig forskningsinfrastruktur**
Utnytte digitaliseringens potensiale innenfor fagområdene ved å utnytte data bedre og investere i digitale infrastrukturer.

4. Forskningsmiljøene følger beste praksis innenfor åpen forskning

Utnytte potensialet for kvalitetsheving og kunnskapsdeling i åpen forskning og håndtere dilemmaer og bygge kunnskap om åpen forskning innenfor fagområdene.

5. Humanistiske og samfunnsvitenskapelige forskningsmiljøer leverer forskning som er avgjørende for å håndtere samfunnsutfordringer

Humanioras potensiale innenfor utfordringsdrevet forskning må utnyttes bedre og samfunnsvitenskap styrkes på relevante områder for å realisere målene i Forskningsrådets strategi.

4 Prioriteringer

4.1 Faglige og teknologiske prioriteringer

Porteføljestyret har ansvar for å investere i prosjekter innenfor humaniora og samfunnsvitenskap for å fremme forskning av høy vitenskapelig kvalitet og bygge fagmiljøer på høyt internasjonalt nivå. Forskningsrådet finansierer humanistisk og samfunnsvitenskapelig forskning innenfor en rekke av Forskningsrådets satsingsområder. Porteføljestyrets egne investeringer er innenfor satsingsområdet *Banebrytende forskning* (tidligere *FRIPRO*) og er spesielt rettet mot å fremme dristig og nyskapende forskning som hevder seg i et internasjonalt toppsjikt. Investeringene skal muliggjøre en karriere for unge forskertalenter og bidra til økt mobilitet for forskere tidlig i deres karriere. Det er et mål å fortsette arbeidet med å utvikle og styrke dette satsingsområdet for å fremme grensesprengende forskning og derigjennom mobilisere og kvalifisere de beste forskerne for deltakelse i ERC i Horisont Europa.

Porteføljestyret for humaniora og samfunnsvitenskap er ett av tre fagporteføljestyre, som er gitt et ansvar i å vurdere fagdimensjonen i bredden av Forskningsrådets porteføljer. Porteføljestyret skal gi råd om faglig fornyelse innenfor fagporteføljen og hvordan potensialet i humanistisk og samfunnsvitenskapelig forskning kan utnyttes best mulig for å oppnå målene i Forskningsrådets strategi. Dette gjelder i Forskningsrådets tematiske satsinger og i Forskningsrådets totale portefølje, blant annet gjennom virkemidler som Forskningsrådets opptrappingsplan for humaniora.

Forskningsrådet har som mål å styrke innslaget av samfunnsvitenskapelig og spesielt humanistisk forskning i tematiske porteføljer. For å få til dette er det viktig at tematiske porteføljeplaner og utlysningstekster åpner for og etterspør humanistiske og samfunnsvitenskapelige perspektiver og innarbeider dimensjoner som forutsetter disse fagområdenes bidrag. Temaområdene som er spesielt relevante for humaniora går fram av opptrappingsplanen. For samfunnsvitenskap vil det gjelde store deler av Forskningsrådets portefølje.

Porteføljestyret skal også gi råd om behovet for å styrke humanistisk og samfunnsvitenskapelig forskning på områder der forskningsinnsatsen i dag er for svak. For å få til slike løft er det viktig at finansierende departementer anerkjenner verdien av og innser behovet for den kunnskapen disse fagområdene representerer i hele sin bredde.

Hovedprioriteringer:

- investere i de beste prosjektene innenfor humaniora og samfunnsvitenskap ut fra formålet med satsingen *Banebrytende forskning*

- styrke forskningsinnsatsen på humaniora og samfunnsvitenskap innenfor Forskningsrådets tematiske satsinger

Opptrapping av humaniora

Porteføljestyret har ansvar for å overvåke oppfølgingen av Forskningsrådets opptrappingsplan for humaniora. Planen er en oppfølging av humaniorameldingens mål om å styrke humaniora i forskning rettet mot samfunnsutfordringer. Ifølge planen skal humanioras andel av Forskningsrådets bevilgninger øke fra 3 til 5 prosent fram til 2022. Økningen skal skje innenfor utfordringsdrevet humanistisk forskning. Innenfor temaområdene som er prioritert i humaniorameldingen er det satt følgende måltall for andelen av Forskningsrådets midler som skal gå til humanistisk forskning i 2022:

- Klima, miljø og bærekraft: 5 %
- De store teknologiskiftene: 5 %
- Integrering, migrasjon og konflikt: 10 %
- Øvrig relevante aktiviteter: 4 %

I tråd med humaniorameldingens intensjon om at Forskningsrådet skal mobilisere humanistiske fagmiljøer til utfordringsdrevet og handlingsrettet forskning og åpne opp for humanistiske forskningsperspektiver i bredden av sine satsinger, er det rimelig at også porteføljer som ikke omfattes av de tre spesifikke områdene i større grad integrerer humanistisk forskning. Dette gjelder porteføljer innenfor sentrale områder, som f.eks. helse, skole og hav.

Hovedprioriteringer:

- overvåke om bevilgningene til humaniora oppfyller måltallene i opptrappingsplanen
- samarbeide med aktuelle porteføljestyre slik at Forskningsrådet realiserer målene i planen

Fagevalueringer

En del av Forskningsrådets oppdrag er å sørge for evaluering av kvaliteten i norsk forskning. Forskningsrådet ferdigstilte brede fagevalueringer av humanistisk forskning⁶ (HUMEVAL) i 2017 og samfunnsvitenskapelig forskning⁷ (SAMEVAL) i 2018. Det er satt i gang tiltak for å følge opp HUMEVAL og SAMEVAL, og evalueringene ligger til grunn for de langsiktige tiltakene for å styrke fagområdene i denne planen.

I 2020 startet arbeidet med en evaluering av rettsvitenskapelig forskning (JUREVAL). Evalueringen vil være viktig for å utvikle Forskningsrådets videre innsats innenfor rettsvitenskap.

Hovedprioriteringer:

- vurdere oppfølgingstiltak når JUREVAL er ferdig høsten 2021
- bidra til å utvikle fagevalueringer innenfor humaniora og samfunnsvitenskap

Tverrfaglighet

Tverrfaglig forskning er ikke et mål i seg selv, men et virkemiddel for å realisere andre målsettinger. Mye forskning av høy kvalitet er ikke tverrfaglig. Tverrfaglig samarbeid, enten mellom fagdisipliner innenfor samme fagområde eller på tvers av fagområder, vil være motivert av forskningsspørsmålene man jobber med. Komplekse forskningsspørsmål krever ofte at forskere fra forskjellige fag arbeider sammen for å oppnå ny kunnskap som ikke ville vært mulig uten tverrfaglig samarbeid. Tverrfaglig

⁶ [1254027749230.pdf \(forskningset.no\)](https://www.forskningset.no/1254027749230.pdf)

⁷ [1254035773885.pdf \(forskningset.no\)](https://www.forskningset.no/1254035773885.pdf)

forskning kan dermed bidra til fagutvikling og å flytte forskningsfronten.⁸ Dette er målet for blant annet den nye søknadsvarianten Store tverrfaglige forskningsprosjekter.

I tematiske satsinger er tverrfaglighet ofte en forutsetning for å bringe fram kunnskap for å håndtere store samfunnsutfordringer. Her er spørsmålene gjerne av en slik karakter at de krever ny kunnskap fra mange fag. I mange sammenhenger vil det også være behov for samarbeid på tvers av samfunnssektorer og involvering av interessenter og innbyggere, i tråd med prinsippene i åpen forskning, for å sikre at forskningen er mest mulig relevant og kan få effekt.

For å kunne forstå og håndtere de fleste samfunnsutfordringer på en god måte vil humanistisk og samfunnsvitenskapelig forskning være nødvendig for å frambringe et godt kunnskapsgrunnlag. I slike tverrfaglige samarbeid er det viktig at disse fagene blir en reell samarbeidspartner som inngår på linje med andre fag, og ikke bare blir støttediscipliner. Porteføljestyret mener det er behov for mer kunnskap om hvordan det tverrfaglige samarbeidet foregår i praksis.

Det er også behov for mer kunnskap om metodikken for å vurdere kvaliteten på tverrfaglige søknader. Forskningsrådet har satt i gang et prosjekt som skal utvikle kunnskapsgrunnlaget på dette området.

Hovedprioritering:

- det bør gjennomføres evalueringer av tverrfaglige og tverrsektorielle satsinger for å øke kunnskapsgrunnlaget om slikt samarbeid

4.2 Tematiske prioriteringer

Humanistisk og samfunnsvitenskapelig forskning er nødvendig for å få en god og helhetlig tilnærming til komplekse samfunnsutfordringer. Det er derfor avgjørende at humanistiske og samfunnsvitenskapelige perspektiver og problemstillinger er godt integrert i alle de strategiske områdene i Forskningsrådets strategi: Hav, Grønt skifte, Helse og velferd, Teknologi og digitalisering og Samhørighet og globalisering.

Bærekraftig utvikling i tråd med FNs bærekraftsmål er et hovedmål i strategien. For å få til en bærekraftig samfunnsutvikling må vi ha kunnskap om de kulturelle og samfunnsmessige mulighetsbetingelsene for en slik utvikling. Humanistisk og samfunnsvitenskapelig forskning er avgjørende for å forstå hvordan sosiale, etiske, kulturelle, politiske og juridiske aspekter kan bidra til at samfunnet beveger seg i en bærekraftig retning. Et spørsmål kan for eksempel være hvilke faktorer som kan hemme og hvilke som kan fremme at mennesker og samfunn tar i bruk ny teknologi og kompetanse.

Dagens internasjonale samfunn er preget av mer politisk, økonomisk og sosial turbulens der ulikheten øker og demokratiske styringsmodeller utfordres i mange land. Det er nødvendig med kunnskap om betingelser for demokratisk styring og regulering, tillit og ytringsfrihet. Vi må forstå politiske, sosiale og kulturelle utviklingstrekk i samfunnet nasjonalt og internasjonalt.

Hovedprioritering:

- humanistiske og samfunnsvitenskapelige perspektiver innarbeides i de tematiske porteføljenes arbeid for å nå målet om bærekraftig utvikling og målene i de strategiske områdene.

⁸ [interdisciplinary-research-policy-brief-from-rcn-international-advisory-board-2019.pdf](https://www.forskning.no/forskning/forskningssammenheng/forskningssammenheng-2019/forskningssammenheng-2019.pdf) (forskningssradet.no)

4.3 Prioriterte anvendelsesområder

Grunnleggende forskning har sitt primære anvendelsesområde innenfor forskningssektoren. Den brede fagporteføljen i humaniora og samfunnsvitenskap bygger opp under satsinger i tematiske porteføljer og anvendelsen vil avhenge av prioriteringer her.

Fagområdene er viktige for å svare på forskningsbehov i offentlig sektor og forvaltningen, men også innenfor næringsliv og for allmenheten. Samfunnsvitenskapelig forskning er avgjørende for politikktutforming og styring, og spiller en viktig rolle for å forstå hvordan vi skal håndtere utfordringene som demokratiet står overfor internasjonalt. Humanistisk forskning er ikke minst viktig i utdannings- og kultursektoren, og har et stort potensial innenfor kulturnæringer.

Fagområdenes bidrag vil være viktig for å kunne realisere hovedmålet om omstilling i Forskningsrådets strategi, ikke minst innenfor offentlig sektor. En slik omstilling forutsetter at man har kunnskap om hvilke faktorer som hemmer og hvilke som fremmer omstilling. Fagområdene kan bidra til å gi svar på spørsmål som: Hvordan skal man tilrettelegge for innovasjon av tjenester? Hvilken rolle spiller sosiale, juridiske, økonomiske, kulturelle og psykologiske faktorer for å få til innovasjon og kompetanseoverføring? Er betingelsene på plass slik at ansatte faktisk kan ta i bruk ny kompetanse og nye tjenester?

Hovedprioritering:

- stimulere til anvendelse av samfunnsvitenskapelig og humanistisk forskning for å nå målene i Forskningsrådets strategi

4.4 Strukturelle prioriteringer

Grensesprengende forskning er et hovedmål i Forskningsrådets strategi. For å realisere dette målet er det nødvendig å prioritere grunnleggende forskning. For å nå hovedmålet om velfungerende forskningssystem er det nødvendig å prioritere attraktive karriereveier, tilgjengelig forskningsinfrastruktur, åpen forskning, internasjonalt samarbeid og etisk og samfunnsansvarlig forskning.

Grunnleggende forskning

Forskningsrådet investerer i grunnleggende forskning både innenfor målrettede satsinger som *Banebrytende forskning* og *Sentre for fremragende forskning* (SFF) der vitenskapelig kvalitet er det avgjørende kriterium og i satsinger der samfunnsmessig relevans er prioritert. Porteføljestyret har et spesielt ansvar for å støtte grunnleggende forskning av førstnevnte type innenfor humaniora og samfunnsvitenskap. Finansiering av slik "bottom up"-forskning gjennom åpne arenaer uten tematiske føringer er viktig for å bygge grunnleggende kunnskap også på områder som ikke for øyeblikket er prioriterte. Slik kan vi bygge kunnskapsberedskap for å håndtere ukjente framtidige utfordringer.

Forskningsrådet mottar langt flere søknader med høy kvalitet til *Banebrytende forskning* enn det er ressurser til å innvilge.⁹ Gjennom felles søknadsbehandling på tvers av Forskningsrådets satsinger kan imidlertid samme søknad bli vurdert for finansiering i forskjellige budsjettformål. Dette betyr at et prosjekt som ikke får finansiering gjennom *Banebrytende forskning* kan få bevilgning i en av de tematiske satsingene. Porteføljestyrets investeringer innenfor *Banebrytende forskning* inngår som en del av Forskningsrådets helhetlige investeringsvirksomhet.

⁹ [Technopolis; A Good Council? Evaluation of The Research Council of Norway, 2012](#)

Forskningsrådet har gjennomgått forskningsfinansieringen i Norden, og den viser at Norge skiller seg ut ved at en liten andel av bottom-up-forskningen finansieres gjennom åpne konkurransearenaer. For å fremme høy kvalitet i langsiktig grunnleggende forskning har Forskningsrådet som mål å øke finansieringen av åpne arenaer for grunnleggende, "bottom-up"-forskning.¹⁰ Det vil kunne bidra til å styrke satsinger som *Banebrytende forskning* og SFF. Evalueringen av SFF i 2020 konkluderer med at ordningen har vært en suksess som har lyktes godt med å heve kvaliteten i norsk forskning og har hatt positiv effekt på forskningssystemet.¹¹

Samtidig er langsiktig grunnleggende forskning et fundament i verdikjeden for kunnskapsutvikling som er nødvendig for å forstå og håndtere dagens samfunnsutfordringer eller bidra til innovasjon. Grunnleggende forskning er en viktig forutsetning for og bestanddel i tematisk forskning, for eksempel for å nå bærekraftsmål eller industriutvikling.

For å sikre god dynamikk innenfor forskning og innovasjon er det viktig med en god balanse og et godt samspill mellom grunnleggende forskning, anvendt forskning og innovasjon i totalporteføljen til Forskningsrådet.

Fagporteføljen for humaniora er dominert av grunnleggende forskning. Ifølge opptrappingsplanen for humanistisk forskning skal veksten i Forskningsrådets bevilgninger til humaniora skje innenfor utfordringsdrevet forskning. Slik forskning kan være både grunnleggende og anvendt.

Fagporteføljen for samfunnsvitenskap er dominert av anvendt forskning. Som påpekt i SAMEVAL er det viktig å sikre teoriutviklingen innenfor samfunnsvitenskap. Det kan ses som et argument for at det er behov for å fremme mer grunnleggende forskning innenfor fagporteføljen for samfunnsvitenskap.

Hovedprioritering:

- for å sikre langsiktig kunnskapsutvikling innenfor alle satsingsområder bør Forskningsrådet øke andelen av sine midler som går til grunnleggende forskning fra dagens nivå på i overkant av 40 prosent til 50 prosent

Grensesprengende forskning

Å fremme grensesprengende forskning i tråd med hovedmålet i Forskningsrådets strategi kan skje gjennom alle budsjettformål. Forskningsrådet har to satsinger som er målrettet for å fremme fremragende forskning med potensiale for å bli grensesprengende: *Banebrytende forskning* og SFF. Grunnleggende forskning av høy kvalitet flytter kunnskapsfronten og bidrar til internasjonal utvikling av forskningsområdene. Den grensesprengende forskningen innebærer kunnskapssprang som på en enda mer radikal måte endrer forskningen og gir forskningsfelt nye retninger.

Grunnleggende forskning av høy kvalitet er som oftest en forutsetning for de mer radikale gjennombruddene i forskningen. Det kreves dyktige forskere som også er kreative og evner å tenke utenfor etablerte normer innenfor sitt fagfelt. Men ikke all fremragende forskning vil være grensesprengende. Satsingen *Banebrytende forskning* skal ha rom for både forskning av høy vitenskapelig kvalitet som er potensielt grensesprengende og annen fremragende forskning.

Grensesprengende forskning er en ambisjon også for de øvrige deler av Forskningsrådets portefølje. For å nå dette målet er det behov for en bred satsing på grunnleggende forskning. Strategien peker på at en satsing på grensesprengende forskning og radikal innovasjon krever incentiver til tverrfaglig

¹⁰ Forskningsrådets råd til Kunnskapsdepartementet om FoU investeringene i Statsbudsjettet for 2022

¹¹ [sff_evaluation---main-report.pdf \(forskningsradet.no\)](https://www.forskningsradet.no/sff_evaluation---main-report.pdf)

og tverrsektorielt samarbeid. Radikale og grensesprengende prosjekter kan ofte oppfattes som for risikable, og det må forventes at en del ikke vil lykkes. Dedikerte virkemidler for særlig dristig forskning og radikal innovasjon med høy risiko kan dermed være nødvendig.

Samtidig er det nødvendig å vise aktsomhet i arbeidet for å fremme grensesprengende forskning. Slik forskning forutsetter gode normalvitenskapelige kontrollrutiner basert på høy forskningsetisk standard. Et for sterkt press på mer grensesprengende forskning uten at disse mekanismene er på plass kan få utilsiktede negative konsekvenser, som kan bryte med målene om høy vitenskapelig kvalitet og etisk og samfunnsansvarlig forskning.

Det er derfor nødvendig å utvikle kunnskapsgrunnlaget for bedre å kunne stimulere, identifisere og vurdere potensielt grensesprengende forskning. Vi må vite mer om hva som er den beste måten å fremme grensesprengende forskning på og hvilke virkemidler som skal til for å lykkes. Hvordan skal man best vurdere om noe er potensielt grensesprengende og hvordan kan man i etterkant måle om forskningen er grensesprengende? Er det faglige forskjeller man må ta høyde for?

Hovedprioriteringer:

- vurderingskriterier innrettes slik at det er mulig å identifisere potensielt grensesprengende prosjekter med høy vitenskapelig kvalitet
- basert på internasjonalt kunnskapsgrunnlag, vurdere behov for egne virkemidler og strategiske satsinger for å fremme grensesprengende forskning
- vurdere behovet for andre virkemidler og strategiske satsinger som kan bidra til å flytte forskningsfronten

Attraktive karriereveier

For å kunne bygge fremragende fagmiljøer må man sikre god rekruttering og at en karriere i akademia er attraktiv for de beste forskerne. Gode karriereveier forutsetter at det er mulig å oppnå finansiering på forskjellige stadier i karriereløpet. Bare slik kan kvaliteten i forskningen opprettholdes og videreutvikles. Forskningsrådets virkemidler skal stimulere institusjonenes arbeid med rekruttering samt med karriereutvikling som fremmer kjønnsbalanse og mangfold i forskningssystemet. Kjønnsfordelingen blant prosjektledere og blant seniorforskerne i prosjektene Forskningsrådet finansierer skal ikke være skjevere enn på nivåene under.¹² For å reflektere samfunnsutviklingen bør arbeidet med å fremme mangfold blant forskere prioriteres innenfor humaniora og samfunnsvitenskap.

Forskningskapasitet innenfor humaniora og samfunnsvitenskap må sikres gjennom investeringer som rettes inn både mot unge og etablerte forskere. Forskningsrådet skal videreutvikle sin satsing på *Banebrytende forskning* som et virkemiddel for forskere i forskjellige stadier av karriereløpet. Forskningsrådet skal videreføre satsinger for unge forskere og bidra til å styrke forskerutdanningen gjennom nasjonalt samarbeid.

Hovedprioriteringer:

- utvikle tiltak for å fremme rekruttering og attraktive karriereveier
- fremme kjønnsbalanse og mangfold i forskningssystemet
- vurdere om det skal settes måltall for andel unge forskertalenter

Forskningsinfrastruktur

Forskningsprosesser innenfor alle fagområder blir i raskt tempo digitalisert og endrer arbeidsmåter

¹² [Policy for kjønnsbalanse og kjønnsperspektiver i forskning og innovasjon \(2\).pdf](#)

og metoder i tradisjonelle disipliner. Det ligger et stort potensial for nyskapende metoder og tverrfaglig samarbeid i digitaliseringen av humanistisk og samfunnsvitenskapelig forskning. For å utnytte dette potensialet er det nødvendig å bygge opp og investere i digitale infrastrukturer og samtidig styrke og videreutvikle den metodiske kompetansen innenfor digital humaniora og samfunnsvitenskap.

Oppfølgingsutvalget for HUMEVAL¹³ anbefaler å etablere et nasjonalt ressurscenter for digital humaniora. Utvalget anbefaler også å prioritere finansiering av datainnsamling og datagenerering som grunnlag for digitale infrastrukturer innenfor humaniora.

Norge har unike samlinger av registerdata, noe som utgjør et potensielt stort fortrinn for norsk samfunnsvitenskapelig forskning i internasjonal sammenheng. For å utnytte dette potensialet må forskere sikres bedre tilgang på primært registerdata, men også surveydata. Forskeres tilgang til data innenfor alle samfunnsområder er av stor samfunnsmessig betydning, og bør bare begrenses dersom andre hensyn som f.eks. personvern gjør det strengt nødvendig.

Hovedprioriteringer:

- nasjonalt ressurscenter for digital humaniora og finansiering av datainnsamling og datagenerering innenfor humaniora prioriteres i søknader til forskningsinfrastruktur
- Forskningsrådet går i dialog med relevante aktører for å bedre tilgangen til registerdata

Åpen forskning

Med åpen forskning endres måten forskningen utføres, deles og vurderes på og potensialet for høy kvalitet og gjennomslag i samfunnet øker. Digitaliseringen og ny teknologi skaper nye muligheter for å produsere og dele forskning effektivt og til å la samfunnet ta del i forskningsprosesser. Åpenhet kan gjøre forskningen enklere å etterprøve og gjøre det mulig å koble store datamengder og utvikle nye metoder på tvers av fag. Slik kan åpen forskning bidra til å heve forskningens kvalitet og å flytte forskningsfronten. Forskningsrådet er en pådriver for åpen forskning ut fra prinsippet om at forskning og forskningsprosesser skal være «så åpne som mulig, så lukkede som nødvendig».¹⁴

Innenfor humaniora og samfunnsvitenskap reiser åpen forskning flere dilemmaer knyttet til bl.a. håndtering av kvalitative data, publisering på morsmål, lisensiering av publikasjoner og brukermedvirkning.

Det er behov for mer kunnskap om hvordan åpen forskning transformerer forskningssystemet og forskningen i seg selv. Humanistiske og samfunnsvitenskapelige fag må spille en sentral rolle i å utvikle slik kunnskap, på samme måte som fagområdene spiller en viktig rolle i å utvikle kunnskap om forskning generelt.

Hovedprioritering:

- fremme åpen forskning innenfor humaniora og samfunnsvitenskap og håndtere utfordringer innenfor fagområdene
- utvikle kunnskap om åpen forsknings betydning for forskning og forskningssystemet

Internasjonalt samarbeid

Godt internasjonalt samarbeid er en forutsetning for utvikling av forskning og et velfungerende forskningssystem. Gjennom sine virkemidler vil Forskningsrådet stimulere til høy deltakelse i internasjonalt forskningssamarbeid. Når man skal se på utviklingen av dette samarbeidet bør man

¹³ [oppfølging av evaluering av humanistisk forskning i norge.pdf \(forskningsradet.no\)](#)

¹⁴ [nfr-policy-åpen-forskning-norsk-ny.pdf \(forskningsradet.no\)](#)

ikke bare se på omfanget av internasjonalt samarbeid, men også på kvaliteten til internasjonale samarbeidspartnere. Det er viktig å legge til rette for at nasjonale og internasjonale finansieringskilder samspiller godt innenfor humaniora og samfunnsvitenskap.

Koronakrisen har lært forskere nye måter å samarbeide på internasjonalt. Digitale verktøy gir flere muligheter for samarbeid slik at man kan vurdere om lengre eller kortere utenlandsopphold er nødvendig. Dette gir forskere større grad av fleksibilitet for hvordan samarbeidet kan foregå i praksis, som kan være gunstig ikke minst av hensyn til klima.

Norden er en viktig samarbeidsarena innenfor humaniora og samfunnsvitenskap, og det nordiske samarbeidet bør styrkes.

Hovedprioriteringer:

- vurdere om det skal settes et måltall for andel av porteføljestyrets egne investeringer som skal gå til internasjonalisering
- Norge tar en aktiv rolle i Nordforsk-samarbeidet innenfor humaniora og samfunnsvitenskap

Forskningsetikk og samfunnsansvarlig forskning

De forskningsetiske retningslinjene som er utarbeidet av Den nasjonale forskningsetiske komité for humaniora og samfunnsvitenskap (NESH)¹⁵ skal følges av alle prosjekter i investerings- og fagporteføljen. Porteføljestyret forutsetter at prosjektene de finansierer holder en høy forskningsetisk standard.

Humaniora og samfunnsvitenskap er premissleverandører for det normative grunnlaget i forskningsetikken og gir viktige bidrag for å kunne vurdere potensielle virkninger og samfunnsmessige konsekvenser av forskning. Fagområdene har også en lang tradisjon for å forske på kjønns- og mangfoldperspektiver. Mangfoldperspektiver er viktige for å kunne forstå samfunnet på nye måter, og det bør være et mål å styrke humanistisk og samfunnsvitenskapelig forskning som har disse perspektivene. Samtidig er det viktig at kjønn og mangfold integreres som perspektiv i all forskning der det er relevant. Innsikter og perspektiver i humanistisk og samfunnsvitenskapelig forskning spiller slik en viktig rolle for å kunne nå målet om etisk og samfunnsansvarlig forskning i Forskningsrådets strategi.

Hovedprioritering:

- arbeidet med å integrere kjønn- og mangfoldperspektiver og fremme etisk og samfunnsansvarlig forskning utvikles videre og bygger på innsikter fra humanistisk og samfunnsvitenskapelig forskning

4.5 Prioriteringer i forholdet til EUs rammeprogram (Horisont Europa)

Fremragende forskning inngår som en av tre pilarer i Horisont Europa.¹⁶ To av ordningene som inngår her, er spesielt relevante for fagporteføljestyrene. Det er Det europeiske forskningsrådet (ERC)¹⁷ og

¹⁵ [Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi | Forskningsetikk](#)

¹⁶ [Horizon Europe | European Commission \(europa.eu\)](#)

¹⁷ [ERC: European Research Council | \(europa.eu\)](#)

Marie Skłodowska-Curie Actions (MSCA).¹⁸ Det er ikke skissert vesentlige endringer i disse ordningene fra Horisont 2020.

Forskningsrådet har brukt ERC som inspirasjon ved utvikling av "Unge forskertalenter", de tidligere utlysningene av "Toppforsk" i FRIPRO og "Stort, tverrfaglig forskerprosjekt" som utlyses i 2021. Målet er dels å gi forskerne anledning til å opparbeide erfaring som gjør dem konkurransedyktige i ERC, dels at erfaring med lignende nasjonale utlysninger gjør spranget til ERC kortere. Forskningsrådets mobilitetsstipend, med to år utenfor Norge og ett år returfase i Norge, er inspirert av det individuelle postdoktorstipendiet til MSCA (MSCA IF). Forskningsrådet vil fortsette å skjele til ERC og MSCA når vi videreutvikler våre ordninger.

Norske forskningsmiljøer har generelt svakere gjennomslag i ERC enn i pilaren for samfunnsutfordringer i Horisont 2020. De siste årene har det vært en økning av tildelinger av Starting og Consolidator Grants til norske miljøer, ikke minst innenfor humaniora og samfunnsvitenskap. En intern undersøkelse av satsingen på unge forskertalenter i tidligere FRIPRO viser at en betydelig andel av forskerne fra norske institusjoner som mottar Starting og Consolidator Grants har hatt unge forskertalent-prosjekt.¹⁹ Det er færre tildelinger av Advanced Grant til norske forskningsinstitusjoner. Det er et mål å videreutvikle satsingen på *Banebrytende forskning* som treningsarena til ERC i Horisont Europa, og det bør vurderes om det bør settes i verk tiltak for å øke gjennomslaget også i Advanced Grant.

Forskningsmiljøer innenfor humaniora og samfunnsvitenskap i Norge har også potensial for å få bedre gjennomslag i MSCA og i pilaren for globale utfordringer i EUs rammeprogram. I Horisont Europa er to av områdene innenfor globale utfordringer spesielt relevante: Kultur, kreativitet og inkluderende samfunn og Samfunnssikkerhet. Det er viktig å stimulere miljøer innenfor humaniora og samfunnsvitenskap til å bli aktive med søknader spesielt til disse satsingene i Horisont Europa.

Forskningsrådet bør i sine utlysninger formulere tydelige forventninger til prosjektledere om å være aktive i å søke internasjonale midler, spesielt Horisont Europa. På bakgrunn av erfaringer fra dette tiltaket bør Forskningsrådet vurdere om det skal settes strengere krav til prosjektledere om å søke internasjonalt før de kan søke på nytt til f.eks. innenfor *Banebrytende forskning* igjen.

Hovedprioriteringer:

- stille tydelige forventninger til prosjektledere om å være aktive i å søke internasjonale midler
- vurdere om det bør settes i gang ytterligere tiltak for å øke gjennomslaget i ERC Advanced Grant
- mobilisere humanistiske og samfunnsvitenskapelige miljøer til Horisont Europa

5 Tiltak

For å realisere brukermålene i planen skal følgende tiltak gjennomføres:

Brukermål 1: Forskningsmiljøene utfører forskning som bidrar til å flytte forskningsfronten

¹⁸ [About Marie Skłodowska-Curie Actions](#) | [Marie Skłodowska-Curie Actions \(europa.eu\)](#)

¹⁹ Rapport om Unge forskertalenter. Gjennomgang av ordningen Unge forskertalenter i perioden 2013-2018, Forskningsrådet 2020

Tiltak: Porteføljestyret for humaniora og samfunnsvitenskap (Humsam) vil gjøre investeringer og gi råd om tiltak for å fremme grunnleggende og grensesprengende forskning.

- Humsam:
 - Investere i de kvalitativt beste prosjektene innenfor formålet med *Banebrytende forskning*
 - Videreutvikle systemet for kvalitetssikring i søknadsbehandlingen og utforming av vurderingskriterier f.eks. kriteriet for grensesprengende forskning
 - Overvåke fordeling mellom fagområder og faggrupper i fagporteføljen
- Andre styrer/administrasjonen:
 - Jobbe for god balanse mellom fagområder i SFF (Styret)
 - Øke investeringene til grunnleggende forskning til 50 prosent av Forskningsrådets bevilgninger (Styret)
 - Øke investeringene til grensesprengende forskning basert på åpen konkurranse på tvers av fag og tema (Styret)
 - Innhente internasjonalt kunnskapsgrunnlag om beste praksis for å identifisere og fremme grensesprengende forskning (Forskningsrådets adm)
 - Integrere Humsam-perspektiver i inkubatorer og idélaber og andre eksperimentelle virkemidler (Porteføljestyret)
 - Evaluere tverrfaglige og tverrsektorielle satsinger (Forskningsrådets adm)

Tiltak: Porteføljestyret vil gi råd om tiltak for å stimulere til internasjonalt samarbeid og økt returandel fra Horisont Europa

- Humsam:
 - Gi råd om deltagelse i internasjonalt og nordisk forsknings- og innovasjonssamarbeid
 - Gi råd til utarbeidelsen av internasjonale programmer og utlysninger
 - Samarbeide om videreutvikling av *Banebrytende forskning* som treningsarena for ERC
 - Stimulere til økt nordisk samarbeid, bl.a. gjennom NordForsk
- Andre styrer/administrasjonen:
 - Stimulere humanistiske og samfunnsvitenskapelige miljøer til å søke Horisont Europa (Forskningsrådets adm)

Bruker mål 2: Talentfulle forskere har attraktive og forutsigbare karriereveier

Tiltak: Porteføljestyret vil gi råd om etablering av forskerlinjer og forskerskoler for rekruttering av norske Ph.d.-kandidater innenfor humsam og gi råd om virkemidler for å fremme karrieren for unge forskere med finansiering fra Forskningsrådet.

- Humsam:
 - Videreutvikle satsinger for unge forskertalenter
 - Videreutvikle satsinger for fremragende etablerte forskere
 - Sikre kjønnsbalanse og mangfold blant prosjektledere og følge opp Forskningsrådets policy for kjønnsbalanse og kjønnsperspektiver i forskning
- Andre styrer:
 - Toppfinansiering av utgående MSCA-stipendiater som insentiv til mobilitet (MSCA-TOPP-UT) (Styret)
 - Videreutvikle Forskningsrådets virkemidler for å fremme særlig sterke forskere på alle karrieretrinn (Styret)

Brukermål 3: Forskningsmiljøene har relevant, oppdatert og bredt tilgjengelig infrastruktur

Tiltak: Porteføljestyret vil gi råd og anbefalinger om finansiering av forskningsinfrastrukturer og råd til områdestrategiene i Norsk veikart for forskningsinfrastruktur

- Andre styrer/administrasjonen:
 - Styrke digital infrastruktur og kompetanse i humaniora og samfunnsvitenskap (Styret)
 - Ha dialog med relevante aktører for å sikre bedre tilgjengelighet til registerdata (Forskningsrådets adm.)

Brukermål 4: Forskningsmiljøene følger beste praksis innenfor åpen forskning

Tiltak: Porteføljestyret vil gi råd om god oppfølging av Forskningsrådets policy for åpen forskning innenfor humaniora og samfunnsvitenskap

Brukermål 5: Humanistiske og samfunnsvitenskapelige forskningsmiljøer leverer forskning som er avgjørende for å håndtere samfunnsutfordringer

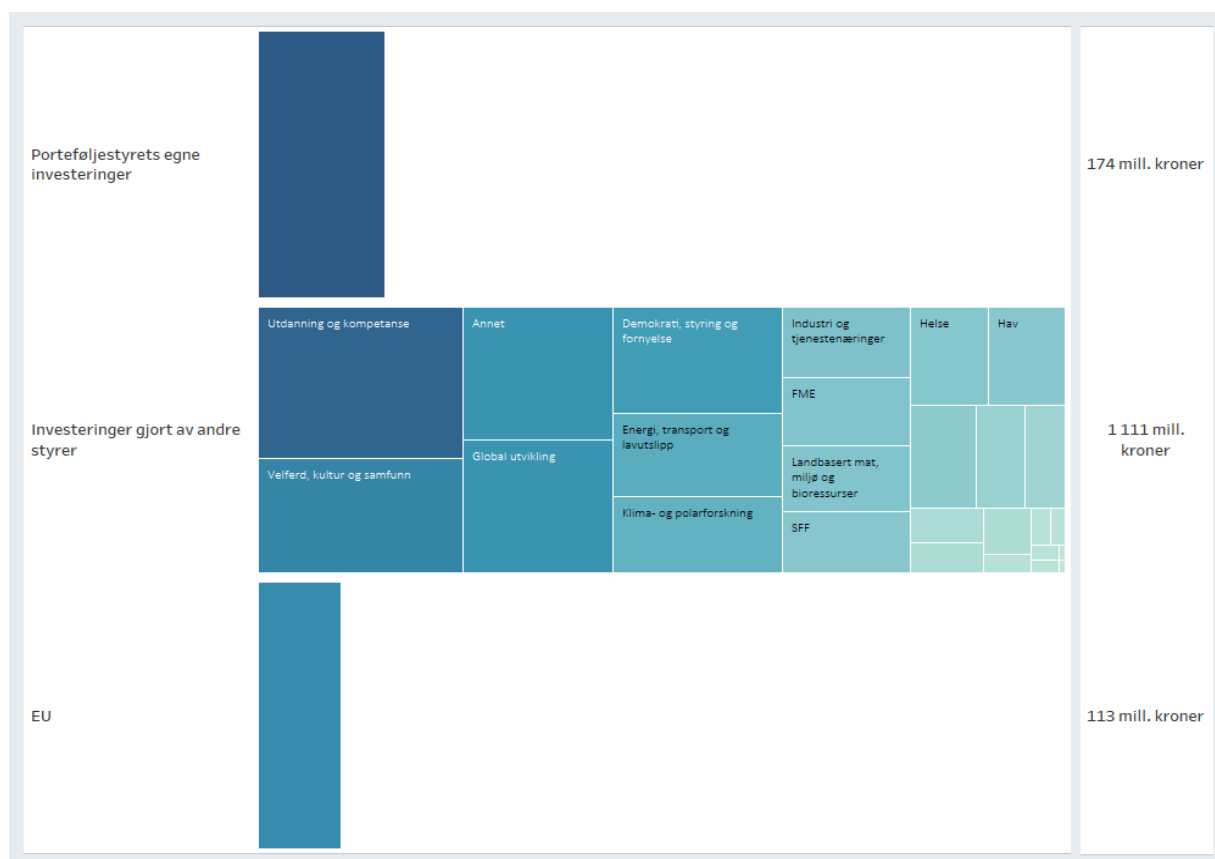
Tiltak: Porteføljestyret vil gi råd til porteføljeplaner, investeringsplaner og relevante utlysningstekster for tematiske budsjettformål for å sikre oppfølging av opptrappingsplanen for humaniora og styrke samfunnsvitenskap

- Andre styrer:
 - Realisere Forskningsrådets opptrappingsplan for humaniora (Porteføljestyret)
 - Integrere humaniora og samfunnsvitenskap i tematiske porteføljeplaner (Porteføljestyret)
 - Integrere humsam-perspektiver og -problemstillinger i utlysningstekster (Porteføljestyret)
 - Integrere kjønns- og mangfoldsperspektiver i utlysningstekster (Porteføljestyret)

Figur 2 og 3 under viser en skjematisk fremstilling av hvem som bidrar til måloppnåelsen i denne porteføljeplanen. Siden fagporteføljene for humaniora og samfunnsvitenskap har en svært forskjellig profil både i investeringssummer og i balansen mellom porteføljestyrets egne investeringer og investeringer i andre styrer presenteres de hver for seg.

Figur 2. De relative bidrag til fagporteføljen for humaniora i 2020

Figur 3. De relative bidrag til fagporteføljen for samfunnsvitenskap i 2020

6 Forventede resultater, virkninger og samfunnseffekter

Resultater

Porteføljestyrets investeringer skal i all hovedsak gå til grunnleggende og grensesprengende forskning av høy kvalitet innenfor humaniora og samfunnsvitenskap. Forskningsresultatene vil bli synlige i form av publisering i tidsskrifter, bøker og evt. andre plattformer, utvikling av datasett og ulike formidlingstiltak til brukere av forskning og allmenheten.

Virkninger

Virkninger indikerer bruken av resultatene og er tett koblet opp mot brukermålene. De er altså ikke direkte resultater av FoU-prosjektene, og en virkning kan derfor heller ikke relateres til enkeltprosjekter eller bestemte søknadstyper.

Virkninger for forskersamfunnet

Investeringer i grunnleggende og grensesprengende forskning spiller en avgjørende rolle for utvikling av forskning i alle sektorer. Grunnleggende forskning bidrar til å videreutvikle anerkjente vitenskapelige teorier og metoder som annen type forskning kan bygge videre på. Den grunnleggende forskningen danner ofte utgangspunkt for grensesprengende forskning og bidrar til å flytte forskningsfronten og skape nye forskningsfelt. Slik skaper den et rammeverk for helt ny forståelse og nye problemløsninger.

Investeringene spiller også en viktig rolle i utviklingen av forskningssystemet. Gode finansieringsverktøy er avgjørende i karriereutviklingen til forskere på ulike stadier av deres karrierer og skal også bidra til kjønnsbalanse og mangfold. Investeringene skal videre bidra til å utvikle faglige tyngdepunkter og bygge sterke forskningsmiljøer med potensiale til å flytte forskningsfronten innenfor sine fagfelt. Investeringene skal også fremme nasjonalt og internasjonalt forskningssamarbeid.

Virkninger for brukere utenfor forskersamfunnet

Vi forventer også virkninger av våre tiltak for brukere utenfor akademien. Tiltakene i fagporteføljen skal bidra til styrke humaniora og samfunnsvitenskaps rolle i å håndtere samfunnsutfordringer.

Til begge fagevalueringene HUMEVAL og SAMEVAL ble det sendt inn eksempler på samfunnsbidrag fra norsk humaniora og samfunnsvitenskap. Hovedkomiteene i begge evalueringene var imponert over bredden og dybden i samarbeidet mellom forskningsinstitusjonene og andre samfunnssektorer, og den dokumenterte effekten av samarbeidet.

Eksempelene i SAMEVAL viser at samfunnsvitenskapelig forskning er viktig i politikkutforming og blir mye brukt av norske og internasjonale politiske institusjoner og organisasjoner. Samfunnsvitenskap blir også brukt av næringslivet og av allmenheten.

Eksempelene i HUMEVAL viser at humanistisk forskning er viktig i utforming av utdanninger innenfor språk, historie og kultur og for ulike brukergrupper i kultursektoren som museer, festivaler og teatre og i utvikling av kulturindustri.

Samfunnseffekter

Samfunnseffekter omhandler langsiktige endringer på samfunnsnivå som følge av resultatene og virkningene. Jo lenger ut i effektkjeden en beveger seg, jo flere faktorer er det som har virket inn på en endring.

Langsiktig, grunnleggende og grensesprengende forskning har viktige samfunnseffekter, selv om potensialet for samfunnseffekter ikke vektlegges ved tildelinger til det enkelte prosjekt i *Banebrytende forskning*.

Samfunnets responsevne på framtidige utfordringer

Porteføljestyrets investeringer i grunnleggende forskning bygger et bredt fundament, en kunnskapsberedskap som gjør samfunnet rustet til å møte både dagens og fremtidige, i dag ukjente, utfordringer. Forskningen skal være kritisk og uavhengig, ligge i forkant, stille nye spørsmål og åpne for det som kan bli relevant. Det gjør også samfunnet rustet til å respondere og finne løsninger *raskt* på hendelser som oppstår plutselig (kunnskap om korona-virus og pandemiens samfunnsmessige konsekvenser er et ferskt eksempel). Slik har den grunnleggende forskningen en viktig funksjon i samspill med anvendt forskning og innovasjon.

At vi har en slik kunnskapsbase å ta av er lett å ta for gitt, men det forutsetter at samfunnet investerer kontinuerlig også i forskning som ikke umiddelbart ser ut til å ha nytteverdi. Formidling fra pågående prosjekter er ofte ikke tilstrekkelig for å skape forståelse for denne sammenhengen, ettersom effektene oppstår lenge etter at prosjekter er avsluttet.

Fagområdenes bidrag for å løse dagens utfordringer

I hele spennet fra grunnleggende til anvendt forskning er humaniora og samfunnsvitenskap nødvendig for å kunne løse de store samfunnsutfordringene som er reflektert i Forskningsrådets strategiske prioriteringer. Vi nevner her noen eksempler.

Fagene bidrar med forskning om hvordan mennesker og samfunn samhandler, og hvilke kulturelle rammer dette skjer innenfor. Ut fra innsikt i samfunnsutviklingens forutsetninger gir denne forskningen en forståelse av hvilke mulige handlingsrom som ligger i samfunnet og kulturen. Forskning på *muliggjørende kulturer* kan vise hva som skal til for at vi som mennesker og samfunn vil ta i bruk ny teknologi og ny kunnskap som er nødvendig for å få til et grønt skifte og digitalisering av samfunnet.

Forskning innenfor humaniora og samfunnsfag gir også viktige bidrag til helse og velferd ved å vise betydningen av samfunnsmessige og kulturelle forhold. Dette kan for eksempel være sammenhengen mellom sosial ulikhet og helse og velferd, eller hvilken betydning kulturelle aktiviteter og opplevelser har for helse og velvære.

Humanistisk og samfunnsfaglig forskning gir innsikt i normative problemstillinger og bidrar til samfunnets etiske, juridiske og politiske utvikling. Forskningen spiller derfor en viktig rolle i utviklingen av det demokratiske samfunn, rettsstaten og internasjonale relasjoner, og den gir kunnskapsbasert grunnlag for politiske vedtak. I dagens mer polariserte og fragmenterte offentlighet er kritisk og uavhengig forskning stadig viktigere. Humaniora og samfunnsvitenskap bidrar også med kritisk refleksjon over ulike dilemmaer som forskningen selv reiser og vurderer mulige uheldige konsekvenser av forskning og innovasjon. Slik sett er denne forskningen avgjørende for å kunne nå målet om etisk og samfunnsansvarlig forskning, innovasjon og teknologianvendelse.

Samfunnets behov for kompetanse

Våre universiteter og høyskoler skal utdanne kandidater i tilstrekkelig antall og med kompetanse som dekker behovene i samfunnet, både i offentlig og privat sektor. For å opprettholde og heve kvaliteten på utdanningen, er det viktig at utdanningen er forskningsbasert og at forskningen ved disse institusjonene holder høy kvalitet.

6.1 Hvordan måle forventede resultater (output)

Resultater fra Forskningsrådets innsats kan monitoreres gjennom tall for publisering og bibliometrisk analyse. Dette kan f.eks. være publiseringsprofil i Cristin, kanaler for åpen forskning, åpne datasett, programvare mm.

Et viktig resultat av Forskningsrådets investeringer i forskning er den forskerutdanning som skjer gjennom prosjektene som blir finansiert. Nyttige indikatorer er f.eks. gjennomføringstid og frafall i PhD-utdanningen. Forskningsrådet arbeider med en rekrutteringsmonitor som skal følge PhD-kandidatenes karriere over lengre tidsrom.

For å unngå unødige forsinkelser av prosjekter som finansieres av Forskningsrådet, og dermed overføringer av bevilgede midler fra ett år til et annet, er det viktig å monitorere gjennomføringen av disse prosjektene. Forbruksprosent og andel av prosjektene som er forsinket med mer enn ett år, er tall som er interessante å monitorere.

Det er et mål for Forskningsrådet å bidra til at norske tildelinger i Horisont Europa øker. Spesielt er det ønskelig å øke andelen norske tildelinger fra ERC. Monitorering av norske prosjekttildelinger fra Horisont Europa (spesielt ERC) til norske forskningsmiljøer som har hatt støtte fra Forskningsrådet, er av interesse.

6.2 Hvordan måle forventede virkninger (outcome)

Virkninger er ikke direkte resultater av FoU-prosjektene og en virkning kan derfor heller ikke relateres direkte til enkeltprosjekter eller bestemte søknadstyper. Imidlertid kan siteringer av forskningsartikler som er et resultat av prosjekter finansiert av Forskningsrådet, si noe om vitenskapelig gjennomslag. Tilsvarende kan sampublikasjoner og samarbeidsrelasjoner på tvers av institusjoner og land si noe om nasjonalt og internasjonalt samarbeid.

Karriereutvikling for stipendiater og prosjektledere i prosjekter støttet av Forskningsrådet, kan monitoreres gjennom rekrutteringsmonitoren når den er ferdig utviklet. Kjønnsbalansen i forskningssystemet monitoreres allerede av NIFU og kan benyttes for å si noe om virkninger. Gjennomslag i Horisont 2020 og Europa monitoreres allerede av Forskningsrådet.

Det er også mulig å gjennomføre Case-baserte studier som undersøker hvordan investeringer i grunnleggende forskning gjenfinnes i anvendt forskning eller innovasjoner flere år etterpå. Dette gjøres ikke regelmessig i dag, men bør være mulig å gjennomføre f.eks. hvert femte år.

For å måle gjennomslaget av humanistisk og samfunnsvitenskapelig forskning i strategiske satsninger kan man monitorere søknadene til og finansieringen i tematiske satsinger. Det vil også være interessant å analysere tiltak innenfor forskningsinstitusjonene for å øke andelen utfordringsdrevet humaniora og anvendelsen av humsam-forskning hos brukere utenfor forskersamfunnet.

Forskningsrådet vil arbeide videre med å utvikle indikatorer for å kunne vurdere virkninger av prosjektene vi finansierer.

6.3 Hvordan måle forventede samfunnseffekter (impact)

Synliggjøring av de langsiktige effektene av grunnleggende forskning er svært utfordrende, men viktig for å øke forståelsen og bevisstheten om hvor avhengig samfunnet er av bred kunnskap. Man må analysere effektene slik at man tar høyde for at grunnleggende forskning ofte først har effekter på lang sikt og innenfor områder som ikke alltid kan defineres på forhånd.

Mange faktorer i samfunnet bidrar til samfunnseffekten av humanistisk og samfunnsvitenskapelig forskning. Spørreundersøkelser kan f.eks. si noen om befolkningens holdning til forskning (oppfatning av forskningens positive og negative effekter, samt nytten av forskning for det enkelte individ). Det er også naturlig å bygge videre på metodikken som ble utviklet i HUMEVAL og SAMEVAL. Her sendte forskningsmiljøene inn eksempler på samfunnsbidrag innenfor fagene. Et moment som ble påpekt i begge evalueringene er behovet for å tydeliggjøre forskjellen på samfunnseffekter og formidling i slike eksempler. Man kan også trekke på aktører som aktivt arbeider med *science advice* slik som Det Norske Videnskaps-Akademi samt mottakere av forskningsbasert rådgiving slik som bedrifter, politikere og departementer.

7 Finansiering

Porteføljestyrets egne investeringer (*Banebrytende forskning* og institusjonsforankrete strategiske prosjekter) er finansiert fra Kunnskapsdepartementets budsjettpost for langsiktig, grunnleggende forskning (post 52). Porteføljestyrets egne investeringer var på 292,4 millioner kroner i 2020, og dette utgjorde 15 prosent av fagporteføljen til humaniora og samfunnsvitenskap.

Vedlegg: Illustrasjon av investeringslogikken som ligger til grunn for porteføljeplanen

For oversiktens skyld er det i illustrasjonen brukt korte, stikkordsmessige formuleringer. Se teksten for fullstendige beskrivelser

